

Силабус
навчальної дисципліни
Археологія України та
методика археологічних досліджень
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Історія»
Спеціальність «В9 Історія та археологія»
Галузь знань «В Культура, мистецтво та гуманітарні науки кваліфікація:
бакалавр історії та археології»
Рівень вищої освіти «Перший»

Викладач (і)	старший викладач Короткий Олексій
Посилання на сайт	https://old.bdpu.org.ua/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/korotkyy-oleksiy-viktorovych/
Контактний тел.	+380991785370
Е-mail викладача:	innsmouthko@gmail.com
Графік консультацій	Консультація відбуваються за допомогою дистанційних технологій у вільний від занять час

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
6/46	22 годин	22 годин	–	Залік (2 години)

Семестр: весняний.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: археологія, артефакт, археологічна культура, культурно-історична спільнота, стратиграфія, культурний прошарок, кам'яний вік, доба бронзи, ранній залізний вік.

Мета та предмет курсу: вивчення студентами історичного минулого людства, закономірностей його становлення та розвитку, студентам необхідного обсягу знань для самостійного реконструювання історичного розвитку людства на основі речових джерел.

Предмет вивчення – історія України та закономірності її розвитку на підставі речових (археологічних) джерел, методика їх досліджень (розвідки та розкопки, методи фіксації).

Компетентності та програмні результати навчання:

	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
	Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.	<p>ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.</p> <p>ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.</p> <p>ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.</p>
	Спеціальні компетентності спеціальності (СК)	<p>СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).</p> <p>СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.</p> <p>СК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.</p>	<p>ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.</p> <p>ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.</p> <p>ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.</p> <p>ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.</p> <p>ПРН 8. Брати участь у</p>

		<p>плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.</p> <p>ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.</p> <p>ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.</p> <p>ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.</p> <p>ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.</p> <p>ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.</p> <p>ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології</p>
--	--	--

Зміст курсу: Кам'яний та мідно-бронзовий вік. Доба кам'яного віку та на теренах України (палеоліт та мезоліт). Неоліт. Енеоліт та енеолітичні культури України. Доба бронзи: загальна характеристика. Археологічні культури доби бронзи на теренах України. Ранній залізний вік. Доба заліза. Скіфи і сармати у Північному Причорномор'ї та Приазов'ї. Антична цивілізація у Північному Причорномор'ї. Давні слов'яни та їх сусіди. Археологічні культури доби середньовіччя. Культури слов'ян. Пам'ятки ранньосередньовічного Криму. Доба Київської Русі. Неслов'янські археологічні пам'ятки на теренах України. Зародження та становлення польової археології. Археологічні джерела. Зв'язок археологічних пам'яток з ландшафтно-географічними умовами. Класифікація археологічних джерел. Організація польових археологічних робіт. Законодавство про археологічні дослідження. Розвідки археологічних пам'яток. Дослідження давніх поселень. Дослідження давніх поховань. Камеральна обробка та складання звіту. Організація польових археологічних робіт

Методи навчання: евристична бесіда, бесіда, пояснення; інтерактивні методи (робота в малих групах, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія), імітаційна гра (наукова конференція, семінар-диспут), мультимедійна презентація, методи контролю і самоконтролю, самооцінювання, взаємооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Відвідування занять з курсу є особистим вибором здобувача освіти. Під час лекційних занять лектор розкриває проблемні питання та концепти, які включені до семестрового оцінювання з курсу (екзамену). Під час практичних (семінарських) занять здобувачі освіти відповідають на оприлюднені заздалегідь проблемні питання, приймають участь в дискусіях та обговореннях.

Важливим елементом опанування знаннями є *самостійна робота* студентів у вільний час від аудиторних занять (археологічна лабораторія, методичний кабінет, читальний зал). Під час самостійної роботи здобувачі освіти готують індивідуальні завдання з курсу, які мають бути завантажені на платформу MOODLE у встановлені терміни. Право на перескладання поточних оцінок можуть отримати лише ті здобувачі, які пропустили заняття з поважних причин (лікарняний чи відрадження). Перескладання відбувається у формі усної співбесіди. Підсумковий контроль у формі екзамену складається з двох частин – тестова (розміщена на платформі MOODLE, тест має бути виконаний до дня екзамену) та усна (відповідно до розкладу екзаменаційної сесії, за екзаменаційними білетами у формі усної співбесіди). Здобувачі освіти, які отримали незадовільну підсумкову оцінку мають право на перескладання у встановлені терміни.

Використання штучного інтелекту (ШІ) при підготовці до практичних занять можливе виключно для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладу джерел. Заборонено генерувати неперевірені та неправдиві факти (див. [Політика використання штучного інтелекту в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#)).

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: комп'ютер, мультимедійний проєктор, археологічні артефакти, банери, власні мобільні пристрої.

Критерії оцінювання роботи студента на одному семінарському занятті:

Конспект джерел до семінарських занять 1 бал.

Виступи на семінарських заняттях з основною доповіддю (в залежності від змісту) 1 –5 балів.

Доповнення 1-3 бали.

Участь у дискусії 1-3 бали.

Підведення підсумку 1-2 бали.

Письмова самостійна робота 1-5 балів.

Експрес-контроль:

- повна відповідь - 2 бали;
- неповна відповідь - 1 бал;
- незадовільна відповідь - 0 балів.

Критеріями оцінки при усних відповідях виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та переконаність; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.

Самостійна робота студентів

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді ілюстративного альбому-реферату. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання альбому-реферату (змістові модулі 1 і 2). Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів у кожному із змістових модулів.

Критерії оцінювання модульного контролю у тестовій формі

(оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): 10 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання - 0,5 бала;
- б) невірна відповідь - 0 балів.

Всі види робіт необхідно виконувати і захищати в зазначені терміни. Студенти, які не склали чергове завдання або отримали за його виконання менш 50% балів, мають можливість відпрацювати зазначене завдання по додатковому графіку. Студенти, які пропустили семінарські заняття з поважної причини, відпрацьовують їх в додатковий час в присутності лаборанта, після допуску викладача. Студенти, які не виконали всі види робіт, до заліку не допускаються. Зазначимо, що при оцінці враховується активність і відвідуваність студентів під час занять.

Неприпустимі підказування і списування під час проміжного контролю та заліку. Студент, викритий у не санкціонованому доступі в Інтранет, користуванні шпаргалками, отримує підсумкову оцінку «F».

Будьте толерантні, поважайте чужу думку. Заперечення формулюйте в коректній формі. Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі.

Підсумкове оцінювання

Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання студента за семестр, що здійснюється в університеті у формі **екзамену**.

Сума балів, накопичених здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів поточних навчальних завдань (робіт) на практичних (семінарських) заняттях та на підсумковому модульному контролі, свідчить про **ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни**. Протягом семестру студенти можуть набрати від 0 до 100 балів, що переводяться у національну шкалу оцінювання і відповідно у шкалу ЄКТС.

При визначенні загальної оцінки враховуються результати поточного контролю з практичних та семінарських занять, які відбулися в період, за який проводиться модульний контроль, а також результати захисту індивідуальних завдань та самостійної роботи.

Кількість балів відповідає певному рівню засвоєння дисципліни:

Список рекомендованих джерел

Базова

1. *Археологія України. Підручник* / За ред. Л.Л. Залізняка. Київ, 2005.
2. Брей У., Трамп Д. *Археологический словарь*. Москва, 1990.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. *Археологія України. Підручник*. Тернопіль, 2002.
4. *Давня історія України. Підручник* / За ред. П.П.Толочко.Т.1-2. Київ, 1994.
5. Залізник Л. *Нариси стародавньої історії України*. Київ, 1994.
6. Залізник Л.Л. *Первісна історія України*. Київ,1999.
- 7.Залізник Л.Л. *Стародавня історія України*. Київ: Темпора, 2019.
8. Папанова В., Голик А, Калініченко К. *Нариси з історії та археології Бердянського краю. Навчальний посібник*. Бердянськ, 2016.
10. Папанова В.А. *Археологія України та методика археологічних досліджень. Навчально-методичний комплекс*. Бердянськ, 2021. PDF
11. Терський С.В. *Археологія України (середньовічна доба). Навчальний посібник*. Львів,2017
12. Чмихов М.О. *Давня культура. Навчальний посібник*. Київ, 1996.
13. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. *Археологія та стародавня історія України: Підручник*. Київ, 1992.

Додаткова

1. Алексеев А.Ю., Мурзин В.Ю., Ролле Р. Чертомлык. Скифский царский курган IV века до н.э. Киев, 1991.
2. Артеменко И.И., Моця О.П. Боги созданы людьми. Киев,1989.
3. Березанская С.С. Северная Украина в эпоху бронзы. Киев, 1982.
4. Брелік О. Ф. , Виборний В. Ю. Просторовий аналіз фінально-палеолітичної стоянки Передільське-І (басейн Сіверського Дінця). *Археологія*, 2001, №3.
5. Буйських А.В. До питання про надмогильні пам'ятники некрополя Херсонеса Таврійського IV—III ст. до н. е. *Археологія*, 2005, №1, 47-58.
6. Буйських А.В. Кераміка першої половини VII ст. до н. е. та питання доколонізаційних зв'язків у Північному Причорномор'ї. *Археологія*, 2005, №2, 3-11.
7. Бунятян К. П., Фіалко О. Є. Скіфський курган з розмальованим саркофагом. *Археологія*, 2009, №3.
8. Бурдо Н. Б. Антропоморфна пластина з трипільського поселення Майданецьке. *Археологія*, 2011, №2.
9. Владимиров А. О. Институт синедри в Ольвії та проєдрів у Херсонесі Таврійському в римський період. *Археологія*, 2000, №3.
10. Відейко М.Ю. Мюллер Й., Бурдо Н.Б., Хофманн Р., Церна С. Дослідження у центральній частині Майданецького. *Археологія*, 2005, №1, 71-78.
11. Гершкович Я. П. Псевдоархеологія на пострадянських просторах: неусвідомлена небезпека. *Археологія*, 2011, №2.
12. Горбаненко С.А. Землеробство жителів поселень поблизу с. Волинцеве. *Археологія*, 2005, №1, 75-81.
13. Гошко Т. Ю. Воскова модель у ливарництві доби пізньої бронзи. *Археологія*, 2010, №4.
14. Д'яченко О. В. Проблеми історичних інтерпретацій трипільської культури. *Археологія*, 2007, №2.
15. Забавін В. О. Пам'ятка первісного мистецтва в Північно-Східному Приазов'ї. *Археологія*, 2008, №1.

16. Залізник Л. Л. Полісько-дніпровська катастрофа фінального палеоліту з позиції археології. *Археологія*, 2008, №3.
17. Залізник Л. Л. Періодизація та культура диференціація верхнього палеоліту України. *Археологія*, 2010, №4.
18. Залізник Л.Л. Фінальний палеоліт – доба кардинальних змін. *Археологія*, 2015, №3, 3-18.
19. Залізник Л. Л., Степанчук В. М. , Ветров Д. О., Товкайло М. П., Озеров П. І. Гравет Центральної України та його історична доля. *Археологія*, 2007, №2.
20. Залізник Л.Л., Сорокун А.А., Переверзев С.В., Хоптинєць І.М. Неолітизація Київського Подніпров'я у світлі нових досліджень. *Археологія*, 2016, № 1, 3-18.
21. Зубар В. М. До історії Таврики II-I ст. до н. е. *Археологія*, 2003, №1.
22. Зубар В.М. Херсонес і таври: протистояння чи взаємодія? *Археологія*, 2005, №1, 16–28.
23. Мозолєвський Б. М. Проблеми етнічної географії Скіфії. *Археологія*, 1996, №4.
24. Моця О.П. «Внутрішня» Русь у контексті уточнення меж. *Археологія*, 2005. №1,. 51-60.
25. Михайленко Є. М. Поняття «археологічна спадщина» в сучасному законодавстві та в історії розвитку археології. *Археологія*, 2010, №4.
26. Мурзін В.Ю. Проблема трактування поховань скіфських номархів. *Археологія*, 2005, №1, 19-29.
27. Мурзін В. Ю., Ролле Р., Скорий С. А. Дослідження Перещепинського курганного могильника. *Археологія*, 1995, №2.
28. Мурзін В. Ю., Фіалко О. Є. Зброя з Бердянського кургану. *Археологія*, 1998, №3.
29. Ольховский В.С. Погребально-поминальная обрядность населения степной Скифии (VII-III вв. до н.э.). Москва, 1991.
30. Папанова В.А. Раскопки курганного могильника у с. Дмитровка Бердянского района Запорожской области. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму* ,2015, XVIII, 52-76.
31. Папанова В.А. Свинцовые культовые изделия из пригородных усадеб Ольвии. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму*, 2015, XVIII.
32. Папанова В.А. Находки оружия и конской сбруи на пригородных усадьбах Ольвии. *Материалы по археологии Северного Причерноморья*. Одесса, 2015.
33. Папанова В.А., Тощев Г.Н., Голик А.А. Раскопки курганного могильника эпохи бронзы (с. Дмитровка Бердянского района Запорожской области) *Старожитності степового Причорномор'я та Криму*, 2016, XIX, .22-58.
34. Папанова В.А., Колесниченко А.Н. Группа стеклянных сосудов конца VI в. до.н.э. из некрополя ольвийской пригородной усадьбы. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму* 2016, XIX, 147-160.
35. Папанова В.А., Тощев Г.Н., Голик А.А. Раскопки курганного могильника эпохи бронзы в Северном Приазовье. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму* 2017, XX, 178-228.
36. Папанова В.А., Диатроптов П.Д. Граффити с пригородных усадеб Ольвии. *Північне Причорномор'я за античної доби*. Київ, 2017, 82-93.
37. Папанова В.А., Ляшко С.М. Господарські споруди в системі приміських садіб Ольвії Понтійської (підсумки розкопок 2003-2013 pp.). *The Crimea and the Northern Black Sea Coast in Archaeological Research 1956–2013. Swiatowit Supplement Series C: Pontika et Caucasia*. Warsaw, Institute of Archaeology of the University of Warsaw, 2017. Vol. I. P. 249-259.
38. Русяєва А. С. Громадсько-політичні функції елліністичного храму Аполлона в Ольвії. *Археологія*, 1989, №4.
39. Скржинська М. В. Боспорські міфи в ілюстраціях античних вазописців IV ст. до н. е. *Археологія*, 1997, №4.

40. Стрельник М.О., Хомчик М.А. Про технологію прядіння за античної доби в Надчорномор'ї // Археологія. – 2005. – №1. – С. 70-75.
41. Терпиловський Р.В., Петраускас О.В. Черняхівські поховання могильника Дідів Шпиль на Канівщині. Археологія, 2005, №1, 58-69.
42. Фіалко О. Є. Сюжети амазономахії та грифономахії в античній торевтиці. Археологія, 2011, №1.

Інтернет-ресурси

1. Археологічні культури України. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія>:
2. Інститут археології Національної Академії наук України. URL: <http://www.iananu.kiev.ua/>
3. Сервер східноєвропейської археології. URL: <http://archaeology.kiev.ua/>
4. Співка археологів України (бібліотека). URL: <http://vgosau.kiev.ua/index.php>:
5. Ольговський С. Я. Античні держави Північного Причорномор'я: навч. посібник. Київ, 2007. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Edu/ForStudents/AnticStates.html>
6. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. К., 1998. 352 с. https://issuu.com/watra/docs/02_antychniderzavy_2
7. Ольговський С. Я. Володарі степу: Військова справа і озброєння скіфів VII ст. до н. е. – III ст. н. е. Київ: Наш час, 2010. 128 с. <https://www.ucrianarua.org/materiali/olgovskij-s-ya-volodari-stepu-vijsk.html>